

Cartilla

Maya T'at'an

Indígenas

Maya Fentinsular

Derechos humanos de los pueblos

huicholesyplaguicidas@hotmail.com
Proyecto Huicholes y Plaguicidas

video@laneta.apc.org
Tel y Fax (01-55) 55739297, 55739391
CP 14000, México DF
San Marcos 107-1, entre Sta. Ursula y Cantera, Tlalpan.

Fidcomiso para la Salud de los Niños Indígenas de México ac

- Comision ti antaj ti tojbe'entilo'ob wimik ti u nojkañilo'ob ti u lu'umil Mexico'.
- K'aapks' ka'ansaj yéetel antaj ti le organizaciones ma gubernamental' ti tojbe'entilo'ob wimikku ts'aiko'ob antaj ti le kuuchil tu'ux ku yuchul le meyaj'.
- Cartilla ti tojbe'entilo'ob ti'al u aj meyajilo'ob k'aax yéetel ti le masewalo'obo'.

U je'el kuchilo'ob tu'ux ja k'amik u je'el meyaj:
 • Clinicas ti le Secretaria ti Salud, Salud Ambiental.
 • Comision ti antaj ti tojbe'entilo'ob wimik ti u nojkañilo'ob ti u lu'umil Mexico'.

U je'el kuchilo'ob tu'ux ja k'amik u je'el meyaj:
 • Clinicas ti le Secretaria ti Salud, Salud Ambiental.
 • Comision ti antaj ti tojbe'entilo'ob wimik ti u nojkañilo'ob ti u lu'umil Mexico'.

Wa ka wuyik jach k'ojanech yéetel le ba'alo' o' oka'an ta winkilal, watan mukik tech talamil ti k'oja mil gosal le ki'insaj iklelo'obo' yéetel ti anech ta kooole' wa te' ichil le kuchil tu'ux ka kool ti je mtu'ux luumil ti mexicoe', je'el u pajtal a biun ti'al le kuchil meyaj'ob:

¡aaj, kanantabal ti le ki'insa' iklelo'obo'!

Maq chaik u ma'an meyaj le mejen palo'ob wa baxal ichil le tu laakal le pak'aalo'obo' tumen ichile' jach ya'ab ki'insaj iklelo'obo' je' u ki'insik make'.. Ichkinen ken ts'ookok a meyaj, chen ba'axe' ma ch'aik u ja'il u kuuchil tu'ux ku yuchul jooya' tumen óol tu laakal le jao' k'aakunta'an tumen le ki'insaj iklelo'

Yan k'íine'wa táan a meyajé' wa teanech tu xu'ul a meyajé' ka wuyik k'ojaneche' yéetel ma' a wóoje ba'ax ten...sama' leti' le ki'insaj iklelo'obo'. Kex tumen ma' tan u paktal ik ilike', tiano'obi', chen baale' ma tan

u patchajal u yilalo'ob, yéetel ku jach k'áaskuntik u winkilala mak. Le óolale' ma tóosik wa a p'uúltik le kinsaj iklelo'obo' wa mina' antech u nukuilil equipo protector, ¡tsokole' wa ta júune' ma meyajtik , tumen mix mak áantikechch!

Jach ya'ab yajil winkilal je'el a wuyike, wa intoxicadoech,: wa xóot' man xóot' a ch'aik a wik', wa tan u k'íinan a póol , wa yaj a tsukel,yéetel tak a xej , táan u yeel a wich yéetel sawaknak a páakat,, ni' wa yaj au bel a káal wa ku jok'ol jejelas balo'ob ta laakal a , wa ku ts'aik tech lot' winkilalil wa yaj a tsem.

Jan ichkinen , k'éex a nok' yéetel xen te tu naajil tsak jach na'ats ta wotoch. Bis ta wetel u k'áaba' le le ki'insaj iklelo'ob k'oja'ankuntech. Wa ma' u vojelo'ob b ix u tsakikecho'obe' tsati'ob u númeroi' le nukuilil t'aan yok'ool ik yóosal u k'atpeksiko'ob bix je' u kanantikecho'ob: te kuchil información toxicológica:

01 800 0092800 ; lela' ma de bo'olbili' !.

Le max t'anech ti le meyaj' k'ana'an u ts'aik tech utsil ja' ti a wichinte' yéetel júunp'éeel kuchil ti a wichkil. Yéetel k'aajsej, wa yáan a k'exik a nok'e', k'aanan aa metik quen ts'ookol a meyaj.

Jach ya'ab químicos ku manal ti'al u ki'insa'a jejelaas xiwo'o', hongos wa insectos lelo'oba' ku k'abatiko'ob ki'insa' iklelo'ob.

Leloba' jach taj k'ak'as kinsaj iklelo'ob tumen je'el je' tak u ki'insik make'.

Wa yan max ku tosik wa ku p'uuljatik le ki'insaj ik'lelo'ob', tselaba' tu seblakil te kuchil jelo' tumen le ik'o' ku metik u náachkunta'al le mejen gotasi' le jao' le ki'insaj iklelo'obo' ku y'óoko ichil u winkilalmak,ela'je' tu'ux ti make': tu beel nie', ti ich, ti chi', ti xikin yéetel je u yoko' tu laakal yot'éeel tu'ux ku top'ol le k'íulcabilo' .

U yutsile' ma meyajtik u meyajil ti le ki'insaj ik'lelo'obo', wa xan tan a mak'aantike', k'áat ti le max ka meyaj' u nukuilil ti a kanantikaba'.

Wa ma tan u ts'aikteche', wa ma' tan u ts'ike' il bix a kanantikaba'. Ma' meyaj mina'an a xanab, tukulte' le ki'insaj iklelo'obo' bey ja' e', beyxan júuntúul k'ak'as kan ma chika'ane' chen ba'ale' je'el u ki'insikeche'. Bukinte' chowak éex , nok yan a chowak k'a , ba' a pixik a k'a , , nukuilil a pixil ich , yéetel u pixil a táan ichil ku k'aabatik goggles. Le xo'ot nok' ka ts'aik ta chie' ma tan u kanantik ma jak' ik'tik le baxo'ob ka meyajtik. Yéetel a k'ilkabe' ku metik a yoko' ta yot'el le kinsaj iklelo'obo'. Wa mina' antech u nukuilil ti a kanantikabae' chen u bilal ti e meyaj jela' , u yutsile' ma' meyajtik le ki'insaj ik'lelo'ob yéetel a kucho' tumen u jailo' máantats' u ch'ulkech yéetel xan ku k'ojáankintik a toj óolal.